

Georges Hautecler

HET GODSDIENSTIG LEVEN VAN DE BELGISCHE KRIJGSGEVANGENEN (1940-1945)*

AANVULLINGEN

Het voordeel van de studies, gewijd aan hedendaagse problemen, is dat ze reacties uitlokken en dat er nieuwe getuigenissen opduiken. Het artikel verschenen in de *Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog*, nr. 3, oktober 1974, is daarvan een nieuw voorbeeld. Zo merkte Ds. W. Marichal de Rennerfelt, hoofdaalmoezenier van de protestantse aalmoezeniersdienst, aan dat het artikel in kwestie alleen handelde over het katholieke godsdienstige leven. Dat is zeer juist en ik bied hiervoor mijn verontschuldiging aan. Dank zij nieuwe documenten, die ik mocht ontvangen, en meer bepaald een kleine brochure ⁽¹⁾, in 1944, onder de titel *Captivité* uitgegeven door de protestantse aalmoezeniersdienst, is het mogelijk dit hiaat op te vullen.

Het godsdienstig leven van de Belgische protestantse krijgsgevangenen

Twee protestantse militaire aalmoezeniers, op de 18 welke het Belgisch leger in 1940 telde, werden in krijgsgevangenschap gevoerd, nl. de militaire aalmoezeniers Colinet en Stubbé, beiden ondergebracht in *Oflag II A*, maar ze werden begin 1941 ambtshalve gerepatriëerd door de Duitsers.

In België spant hoofdaalmoezenier Pierre Blommaert zich in om de lijst van de protestantse krijgsgevangenen in Duitsland op te stellen, door zich tot de families en de protestantse kerken te richten. Zo bekomt hij een lijst met 550 namen van krijgsgevangenen, met wie hij gaat trachten zich in verbinding te stellen. Deze lijst werd opgesteld vóór de massale repatriëring van de Vlamingen

* Uit het Frans vertaald.

(1) *Aumônerie Protestante belge, « Captivité »*, Bruxelles, Editions P. De Wilde, 1944, ill., 22 p.

begin 1941, maar in die tijd waren er weinig Vlamingen in de protestantse gemeenschappen en het aantal protestantse krijgsgevangenen verminderde dus weinig. Inderdaad, in een nota van maart 1943 is er sprake van 510 protestantse krijgsgevangenen en een naamlijst per *Stalag*, bijgewerkt in februari 1943, geeft 467 namen, maar de *Oflags* zijn er niet in vermeld. De *Stalags* waar meer dan 20 protestanten verbleven zijn: *Stalag I A* (Stablack): 49 namen; *Stalag II C* (Greifswald): 43 namen; *Stalag VIII A* (Görlitz): 49 namen; *Stalag XI C* (Nienburg): 41 namen; *Stalag XI A* (Altengrabow): 32 namen; *Stalag XI B* (Fallingb. Ostel): 41 namen; *Stalag XIII C* (Hammelburg): 43 namen; *Stalag XVII B* (Gneixendorf): 36 namen.

Anderzijds zoeken de geïsoleerde protestantse krijgsgevangenen elkaar op en groeperen zich in kleine gemeenschappen, die onder elkaar iemand zoeken om dienst als aalmoezenier te doen. Het begin is moeilijk: er is geen Bijbel, geen Nieuw Testament, geen gezangenboek. Het geheugen moet die heropstellen. Uiteindelijk wordt de verbinding tot stand gebracht met de Protestantse Aalmoezeniersdienst van België (aalmoezenier Pierre Blommaert, na zijn overlijden op 6 oktober 1942 opgevolgd door aalmoezenier Marichal). In *Stalags* en *Arbeitskommandos* komen de Franse protestantse aalmoezeniers de Belgische gemeenschappen en geïsoleerden ter hulp. In 1943 is de dienst goed georganiseerd. In *Oflag II A* (Prenzlau) doet Luitenant Jean Thauvoye dienst als aalmoezenier en in *Oflag X D* (Fischbeck) Luitenant Lauwers. Een foto van de protestantse gemeenschap, genomen in *Oflag II A* toont 25 officieren, onderofficieren en soldaten. Vermits het aantal Belgische militairen van *Oflag X D* ongeveer even groot was als in *Oflag II A*, zal de protestantse gemeenschap daar eveneens ongeveer even groot geweest zijn. De betrekkingen met de katholieke aalmoezeniers zijn zeer goed en soms wordt in hetzelfde lokaal zowel een evangelische dienst als een katholieke mis opgedragen.

In de *Stalags* is de situatie veel ongunstiger. Over het algemeen voldoening gevend in het centrale kamp, is de toestand beneden alles in de *Arbeitskommandos*. De brochure « *Captivité* », in 1944 verschenen, vermeldt geen enkele protestantse verantwoordelijke voor 24 *Stalags* en *Oflags*. De bestaande gemeenschappen blijken daarentegen zeer actief te zijn. Ze organiseren o.a. bijbelstudiekringen, die documentatie vanuit België en Zwitserland ontvangen van de Oecumenische Raad van Kerken en van het Rode Kruis. De gemeenschap van *Stalag I A* (Ostpreussen) vermeldt 16 nieuwe leden (zes Belgen en tien Fransen), van wie er een gedoopt werd en de gemeenschap van *Stalag XVIII A* (Wolfsberg) vermeldt 16 bekeringen.

In de brochure *Captivité*, uitgegeven tijdens de Duitse bezetting in België, kon er natuurlijk geen sprake zijn van tegenkantingen vanwege de Duitsers, maar, volgens Aalmoezenier Marichal, waren er zeer weinig. Hijzelf, evenals zijn voorganger, had zich tot aalmoezenier van het Belgische Rode Kruis laten benoemen, en dat maakte wel indruk op de Duitsers. Op die manier kreeg hij de toelating om, zonder etiket, 400 individuele pakketten van 40 fr. in augustus 1942 te verzenden; 550 pakketten van 100 fr. in januari 1943 en 640 van 100 fr. in oktober 1943. Ook het opsturen van boeken en kultusvoorwerpen gebeurde zonder moeilijkheden. De protestantse aalmoezeniersdienst vermeldt geen klachtenbrieven uit *Arbeitskommandos* in verband met de ontoereikendheid van de religieuze dienst. Het schijnt dat de protestantse krijgsgevangenen, gewoon als minderheid te leven te midden van een overwegend katholieke bevolkingsgroep, beter dan de katholieken weerstand hebben kunnen bieden aan de afzondering in de *Arbeitskommandos*.

Stalag I A, Arbeitskommando van Schlossberg

Het ging hier om een groot *Arbeitskommando*, onderverdeeld in onderkommando's en waarin van 550 (in het begin) tot 350 (op het einde) Belgen zaten, 750 Fransen, ongeveer 600 Polen en een duizental Russen. Volgens de voormalige Belgische vertrouwensman van het kommando, Georges Paulus, is de situatie,

beschreven door Pierson, nl. geen religieus leven, de situatie van het begin tot het einde van 1940. Hij precizeert :

Quand je suis arrivé en avril 1941, le prêtre catholique allemand de la ville venait de temps à autre dire une messe au camp. Je n'y ai jamais assisté, mais je dois dire qu'elle était suivie par un certain nombre de camarades. Il y eut ainsi à Schlossberg (et je crois à Schlossberg seulement, pas dans le reste du Kommando) cinq ou six messes jusqu'à l'arrivée en juin 1941, de l'abbé Alexandre Leroux, prêtre à Angers. Dès lors, des messes furent célébrées régulièrement à Schlossberg (une ou plusieurs fois par semaine) et dans le Kommando qui s'étendait sur le Kreis de Schlossberg. A diverses époques et pour des temps plus ou moins longs, l'abbé Leroux fut secondé par d'autres prêtres français : l'abbé Teissèdre, l'abbé Charbonnel et le Père Merlin, qui fit partie, avant la guerre, de la communauté des Pères Blancs de Glimes, près d'Incourt. Ces prêtres pouvaient librement circuler et officier dans tout le territoire du Kommando.

Stalag XVII B (Gneixendorf), Kommando van Pyrrha

Jean Cleeremans, wiens getuigenis veelvuldig aangehaald werd, laat opmerken dat hij doctor in de rechten is, en geen licentiaat, en dat hij als zieke gerepatrieerd werd en niet als Vlaming, terugkeer die weliswaar vergemakkelijkt werd door zijn kennis van het Vlaams.

1. 1970 *De Vlaamse jeugd in 1940 (J. Gatorvica) ; Het gemeenschapsleven te Verviers (J. Wynants).*
306 p. 280,—F
3. 1974 *De strijd Huonder-Roeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel, Barmen deel ; De Sicherheitspolizei te België (A. De Jonghe) ; Dr. Elzer als leider van het VNY (F. Van der Elst) ; De Dienst D en de hulp aan onderdankers (J. Duysard) ; Het godsdienstige leven van de Belgische krijgsgevangenen (G. Haucier) ; De economische plandering van de Joden te België (G. Sturman) ; De diplomatische benoeming van 3 april 1940 (J. Vanweilenduyzen).*
199 p. 190,—F

— André Cardonheer —

DE PERS EN DE TWERDE WERELDOORLOG

Repertorium van de pers bewaard in het Nevenfonds- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Meer dan 500 beschrijvende notities, in 4e, offset, gepubliceerd omleg.
300,—F

— DOKUMENTEN —

1. F. Sellenagh : *De omverhuizing van Belgische arbeidskrachten tijdens de bezetting (1940)*
in 4^e, offset, 134 p.
2. F. Sellenagh : *De omverhuizing van Belgische arbeidskrachten tijdens de bezetting (1941)*
in 4^e, offset. 160,—F